

Szlaki nadziei. Odyseja wolności

<https://szlakinadziei.ipn.gov.pl/sn/wystawy/postacie/95108,Jozef-Czapski-1896-1993.html>
08.05.2024, 22:02

Józef Czapski (1896-1993)

Artysta malarz i pisarz, współzałożyciel paryskiej „Kultury”, major Wojska Polskiego, ps. „Marek Sienny”, „J. Cz.”, „jcz”.

Józef Czapski (właściwie hrabia Hutten-Czapski) urodził 2 kwietnia 1896 r. (sam Czapski wszędzie podawał datę 3 kwietnia) w Pradze, w arystokratycznej rodzinie Jerzego Hutten-Czapskiego oraz Józefy Leopoldyny z domu Thun-Hohenstein.

Dzieciństwo spędził w rodzinnym majątku w Przyłukach (Białoruś), ale już od 1911 r. pobierał naukę w gimnazjum w Petersburgu, ucząc się jednocześnie rysunku i gry na fortepianie. Tam też rozpoczął studia prawnicze. We wrześniu 1917 r. rozpoczął służbę w 1. pułku ułanów Krechowieckich. W październiku 1918 r. przybył do Warszawy i rozpoczął studia w Akademii Sztuk Pięknych, jednak w listopadzie 1918 r. ponownie zaczął współpracę z wojskiem polskim. Otrzymał bowiem zadanie znalezienia 5 oficerów polskich 1. Pułku Ułanów Krechowieckich, wziętych do niewoli rosyjskiej. Po paru miesiącach pobytu w Petersburgu ustalił, że jeńcy zostali rozstrzelani. W 1920 r. wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej, a po zakończeniu kampanii został odznaczony krzyżem Virtuti Militari i awansowany do stopnia podporucznika.

Po zakończeniu wojny ponownie podjął studia artystyczne, tym razem w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych. Od 1924 r. do 1931 r. przebywał w Paryżu, a po powrocie do Polski osiadł w Warszawie i brał udział w życiu artystycznym. Wystawiał swoje prace i, jako krytyk, uczestniczył w dyskusjach na temat sztuki. Z tego okresu pochodzą jego pierwsze publikowane szkice, zamieszczane m.in. na łamach "Głosu Plastyków". W 1937 r. wydał też monografię o twórczości Józefa Pankiewicza.

We wrześniu 1939 r. został zmobilizowany i przydzielony do 8. Pułku Ułanów. Po agresji Związku Sowieckiego na Polskę, po koniec września 1939 r. na pograniczu ówczesnego województwa lwowskiego trafił do niewoli sowieckiej. Wspominał:

Zaręczono nam, że szeregowi zostaną wypuszczeni na wolność, dziś wydaje się dziką ślepotą, żeśmy sobie już zaraz nie uświadomili, o co chodziło

Początkowo był internowany w Starobielsku, ale na początku marca 1940 r., gdy zapadła decyzja o likwidacji jeńców z trzech obozów specjalnych, między innymi ze Starobielska, został przeniesiony do obozu w Juchnowie (Pawliszczew Bor). Na liście jeńców obozu w Juchnowie Czapski figurował pod numerem 205. „Czapski Józef s. Jerzego. Ur. 1896, nr sprawy 2369. Rotmistrz bez funkcji”. W rubryce ujawniającej przyczynę przeniesienia widnieje odnośnik: „ambasada niemiecka”. Obok innych nazwisk widniały napisy: „wniosek V Wydziału GUGB NKWD ZSRR (wywiad)”, „misja litewska”, „polecenie Mierkułowa” oraz „Niemiec z pochodzenia” - Czesław Madajczyk, *Dramat katyński*, Warszawa 1989.

W 1941 r., po podpisaniu układu Sikorski-Majski, wstąpił do formującej się w Tockoje armii generała Władysława Andersa. Został kierownikiem komórki sztabu, która zbierała nazwiska osób zaginionych oraz prowadziła poszukiwania wziętych do sowieckiej niewoli oficerów polskich. Relację ze swoich poszukiwań zawarł we "Wspomnieniach starobielskich" (1945), a następnie w książce "Na nieludzkiej ziemi" (1949).

Wraz z Armią Polską na Wschodzie, jako szef Wydziału Propagandy i Informacji odpowiadający za sprawy kulturalno-oświatowe, przemierzył szlak bojowy przez Turkiestan i Persję do Iraku, gdzie przebywał do 1945 roku. Podczas pracy w wojsku polskim poświęcał swój czas pisaniu felietonów do polskich gazet, wychodzących w Bagdadzie: „Orła Białego” i „Kurierza Polskiego”.

W 1945 r. wyjechał do Rzymu, a w roku 1946 r. do Francji, gdzie związał się ze środowiskiem Instytutu Literackiego. Wraz z Jerzym Giedroyciem i Gustawem Herlingiem-Grudzińskim współtworzył paryską „Kulturę” (od 1947 do śmierci mieszkał w domu - redakcji „Kultury” w Maisons-Laffitte przy Avenue de Poissy 91). Cała twórczość

Jego życie dokumentuje stworzona przez Krystynę Zachwatowicz i Andrzeja Wajdę ekspozycja w Pawilonie Józefa Czapskiego - Oddziale Muzeum Narodowego w Krakowie

malarska i pisarska
Józefa Czapskiego,
ze względu na
ocenzurowanie w
czasach PRL-u, w
Polsce została
upowszechniona
dopiero po 1989 r.

Zmarł 12 stycznia 1993 roku w Maisons-Laffitte.

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Józef Czapeki, zdjęcie z domeny publicznej